

مقدمه‌ی درس

قرآن کریم هدف خلقت انسان را عبودیت و بندگی خداوند بیان کرده است و انسان برای این‌که به رشد و کمال برسد و در نتیجه، رستگار شود، باید در مسیر هدف نهایی خود، یعنی عبودیت خداوند حرکت کند. اولین گام برای حرکت انسان در این مسیر، شناخت انسان است.

- شناخت انسان یعنی این‌که بدانیم:
- ۱- انسان چه سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادهایی دارد که می‌تواند او را در رسیدن به هدف یاری کند (شناخت سرمایه‌های انسان).
 - ۲- چه چیزهایی مانع حرکت انسان در مسیر رسیدن به هدف است (شناخت موانع حرکت).
- به همین دلیل، خودشناسی سودمندترین دانش‌هاست.

سرمایه‌های انسان

خداوند نعمت‌های مادی و معنوی زیادی را به ما داده است: ما را گرمی داشته، به ما کرامت بخشیده و بر بسیاری از مخلوقات برتری داده است. آن‌چه در آسمان‌ها و زمین است، برای ما آفریده شده و خداوند توانایی بهره‌مندی از آن‌ها را در وجودمان قرار داده است. همه‌ی این‌ها نشان می‌دهد که خداوند، در نظام هستی جایگاه ویژه‌ای به انسان داده است و برای آن‌که انسان بتواند در مسیر رشد و کمال خود، حرکت کند و به هدف خلقتش برسد، سرمایه‌هایی را هم در اختیارش قرار داده است.

شناخت انسان و سرمایه‌هایش، در گام نخست و بهره‌گیری از آن‌ها در گام بعد، عامل بسیار مهمی برای حرکت به سوی هدف است.

سرمایه‌های انسان عبارت‌اند از:

- ① قدرت عقل و تفکر
- ② قدرت اختیار و انتخاب
- ③ گرایش انسان به خیر و نیکی
- ④ نفس لوامه (ملامت‌کننده)
- ⑤ هدایت الهی

۱- قدرت عقل و تفکر

پروردگار، به ما نیرویی عنایت کرده که با آن بیندیشیم و مسیر درست زندگی را از راه‌های غلط و خوب را از بد تشخیص دهیم. حقایق را دریابیم و از جهل و نادانی دور شویم. درست را از نادرست و حق را از باطل تشخیص دهیم.

۲- قدرت اختیار و انتخاب

خداوند، ما را صاحب اراده و اختیار آفرید و مسئول سرنوشت خویش قرار داد. سپس راه رستگاری و شقاوت را به ما نشان داد تا خود راه رستگاری را انتخاب کنیم و از شقاوت دوری نماییم.

انسان، ۳

ما راه را به او نشان دادیم
یا سپاس گزار خواهد بود و یا ناسپاس.

﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ
إِنَّا شَاكِرُونَ وَإِنَّا كَفُورُونَ﴾

پیام آیه داشتن اختیار و انتخاب برای انسان، مسئولیت در مقابل سرنوشت را به دنبال دارد.

۳- گرایش انسان به خیر و نیکی

خداوند متعال: ۱- شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن را در وجود ما قرار داده است تا به خیر و نیکی روی بیاوریم. ۲- و هم چنین شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن را هم در وجودمان قرار داده است تا از گناه و زشتی دوری کنیم.

● به خاطر همین است که همه‌ی ما انسان‌ها فضیلت‌هایی مثل صداقت، عزت نفس و عدالت را دوست داریم و از بدی‌هایی مثل دورویی، حقارت نفس، ریا و ظلم بیزاریم.

شمس، ۷ و ۸

سوگند به نفس و آن که سامانش بخشید
آن گاه بدکاری و تقوایش را به او الهام کرد.

﴿وَوَيْسٍ وَمَا سَوَّاهَا
فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا﴾

پیام آیات انسان در درون خود، خوبی و گرایش به آن و بدی و تنفر از آن را درمی‌یابد.

۴- نفس لوازمه (ملامت کننده)

گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها باعث می‌شود که در مقابل گناه و زشتی واکنش نشان دهد و اگر به گناه آلوده شود، خود را سرزنش و ملامت کند و به فکر جبران باشد.

قیامت، ۲

و سوگند به نفس ملامت کننده.

﴿وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ﴾

پیام آیه قرآن کریم سرزنشگر درونی انسان را «نفس لّوامه» یعنی نفس سرزنشگر نام‌گذاری کرده است و به آن سوگند خورده است.

۵- هدایت الهی

علاوه بر سرمایه‌های بزرگی که در موردشان گفتیم (و در درون وجود انسان قرار دارند)، خداوند نعمت دیگری را هم در اختیار انسان قرار داده است و آن هدایت الهی است.

هدایت الهی از طریق فرستادن پیامبران و پیشوایان پاک و دلسوز همراه با کتاب راهنماست تا: ۱- راه سعادت را به ما نشان دهند. ۲- در پیمودن راه حق به ما کمک کنند.

سرمایه‌هایی در مسیر هدف

هدف و مسیر حرکت هر کس با توانایی‌ها و سرمایه‌هایش هماهنگی دارد.

مثال فکر کنید که مقداری پول برای سرمایه‌گذاری دارید. اگر پول شما کم باشد، مطمئناً در کارهای کوچک سرمایه‌گذاری می‌کنید و اگر پول زیادتری داشته باشید، برای سرمایه‌گذاری، هدف‌های بزرگ‌تری را در نظر می‌گیرید. پس سرمایه و هدف با هم هماهنگ است.

حالا به سرمایه‌های بزرگ خود به عنوان یک انسان توجه کنید: عقل، اختیار، وجدان و همین‌طور هدایت‌گرانی مثل پیامبران. قطعاً با این سرمایه‌های بزرگ باید در طلب هدفی بزرگ بود. هدفی بالاتر از خوردن و خوابیدن و لذت‌های دنیایی؛ زیرا بدون این سرمایه‌ها نیز می‌توانیم به بسیاری از این هدف‌ها برسیم.

● پس هدف ما به عنوان انسان دارای عقل، اراده و وجدان و بهره‌مند از هدایت پیامبران، باید به وسعت سرمایه‌هایمان باشد. اگر هدف از خلقت انسان خوردن و خوابیدن و خوش‌بودن در این دنیای چندروزه بود، نیازی به سرمایه‌هایی مثل عقل و وجدان و پیامبران نبود. چون عقل با دوراندیشی، ما را از خوشی‌های زودگذر منع می‌کند و وجدان با محکمه‌هایش ما را از راحت‌طلبی باز می‌دارد. هم‌چنین اگر هدف، خوردن و خوابیدن باشد، حیوانات از ما خوش‌تر هستند؛ زیرا نه عقل مانع آن‌هاست و نه وجدان آن‌ها را سرزنش می‌کند.

موانع رسیدن به هدف

خداوند علاوه بر نشان دادن عوامل رشد و کمال (سرمایه‌های انسان)، موانع رشد یعنی عوامل سقوط و گناه و دورماندن از هدف را نیز به ما معرفی کرده است.

- موانع رشد
- ۱- نفس اماره، به عنوان عامل درونی
 - ۲- شیطان، به عنوان عامل بیرونی

۱- نفس اماره

نفس اماره، یعنی نفسی که فرمان‌دهنده به بدی‌ها میل سرکشی است که در درون انسان طغیان کرده و او را به گناه دعوت می‌کند.

- ۱- به گناه دعوت‌مان می‌کند.
- ۲- از پیروی از عقل و وجدان باز می‌دارد.

پیامبر ﷺ درباره‌ی این عامل درونی فرموده است: «دشمن‌ترین دشمن تو، همان نفسی است که در درون تو است.»

۲- شیطان

خداوند از عاملی بیرونی خبر می‌دهد که: ① خودش را برتر از آدمیان می‌پندارد و ② سوگند یاد کرده که فرزندان آدم را فریب دهد و از رسیدن به بهشت بازدارد.

● کار شیطان وسوسه کردن و فریب‌دادن است و این تنها راه نفوذ او در انسان است. این خود ما هستیم که به شیطان اجازه‌ی وسوسه می‌دهیم یا نمی‌گذاریم ما را فریب بدهد. در واقع پاسخ مثبت به وسوسه‌ی شیطان، کاملاً در اختیار خود ماست و خود شیطان نیز در روز قیامت که دیگر فرصتی برای توبه نیست، به اهل جهنم این اختیار را یادآوری می‌کند و می‌گوید:

«خداوند به شما وعده‌ی حق داد؛ اما من به شما وعده‌ای دادم و خلاف آن عمل کردم. البته من بر شما تسلطی نداشتم. فقط شما را به گناه دعوت کردم. این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید. امروز خود را سرزنش کنید نه مرا. نه من می‌توانم به شما کمکی کنم و نه شما می‌توانید مرا نجات دهید.»

- ۱- غافل‌کردن از خدا و یاد او
- ۲- زیبا و لذت‌بخش نشان دادن گناه
- ۳- سرگرم کردن به آرزوهای سراب‌گونه‌ی دنیایی
- ۴- ایجاد کینه و دشمنی میان مردم

راز رانده شدن شیطان

پرسش پاسخ

پرسش: چرا خداوند شیطان را از درگاه خود راند و برای همیشه او را طرد کرد؟ چون فرمان خدا را برای سجده بر انسان اطاعت نکرد. رسول خدا ﷺ می‌فرماید که خداوند به انسان‌هایی که در برابر او (خدا) سجده نمی‌کنند و حلقه‌ی بندگی شیطان به گردن می‌آویزند، خطاب می‌کند: «من به خاطر تو شیطان را طرد کردم؛ اما تو او را دوست خود گرفتی و به اطاعت او درآمدی؟»

پرسش: راه شکست این دشمن چیست؟

امام عصر علیه السلام می‌فرماید: «هیچ چیز مانند نماز بینی شیطان را به خاک نمی‌مالد.»

پیام حدیث تأثیر نماز در جلوگیری از وسوسه‌ی شیطان

اندیشه و تحقیق

۱- سرمایه‌های انسان که او را بر موجودات برتری می‌دهد، کدام‌اند؟

- ۱) قدرت عقل و تفکر
- ۲) قدرت اختیار و انتخاب
- ۳) گرایش انسان به خیر و نیکی
- ۴) نفس لوّامه
- ۵) هدایت الهی

۲- آیا وجود شیطان مانع اختیار و اراده‌ی ما در تصمیم‌گیری‌ها می‌شود؟

خیر، زیرا شیطان فقط وسوسه می‌کند و جز وسوسه و فریب راه نفوذ دیگری ندارد. این خود ما هستیم که به او اجازه‌ی وسوسه می‌دهیم یا راه فریب بر او می‌بندیم.

سؤال‌های امتحانی

الف) ترجمه و پیام آیات و احادیث

- ۱- سرمایه‌ی رشد مورد اشاره در عبارت ﴿و نفس و ما سواها فآلهمها فجورها و تقواها﴾ چیست؟
- ۲- ترجمه‌ی آیه‌ی ﴿انا هدیناه السبیل انا شاکراً و انا کفوراً﴾ را بیان کنید.
- ۳- مطابق آیه‌ی ﴿و لا اقسام بالنفس اللوامه﴾، نقش نفس لوامه چیست؟
- ۴- آیه‌ی ﴿انا هدیناه السبیل انا شاکراً و انا کفوراً﴾ بیانگر کدام یک از سرمایه‌های رشد انسان است؟
- ۵- پیام فهمیده‌شده از حدیث امام عصر علیه السلام: «هیچ چیز مانند نماز بینی شیطان را به خاک نمی‌مالد» چیست؟
- ۶- براساس آیات قرآن، شیطان در روز قیامت در مورد روش خود برای وسوسه‌ی انسان‌ها چه می‌گوید؟
(ب) درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را با (ص / غ) مشخص کنید.
- ۷- قرآن، هدف نهایی خلقت انسان را رحمت الهی ذکر می‌کند.
- ۸- پروردگار به ما نیرویی عنایت کرده تا با آن بیندیشیم و راه درست زندگی را تشخیص دهیم و آن نیروی عقل و تفکر است.
- ۹- هدف و مسیر حرکت هر کس با توانایی و سرمایه‌هایش هماهنگی دارد.
- ۱۰- شیطان خود را برتر از آدمیان می‌پندارد و سوگند یاد کرده است که فرزندان آدم را فریب دهد.
- ۱۱- نفس لوامه مرتبه‌ای از نفس است که انسان را به بدی فرامی‌خواند.
(پ) جملات زیر را با کامل‌ترین و کوتاه‌ترین کلمات مناسب تکمیل کنید.
- ۱۲- اولین گام برای حرکت انسان در مسیر هدف نهایی خلقت، است.
- ۱۳- خداوند با دادن نعمت‌های مادی و معنوی ما را داشته و به ما بخشیده است.
- ۱۴- خداوند ما را صاحب اراده و اختیار آفرید و سرنوشت خویش قرار داد.
- ۱۵- خداوند شناخت خیر و نیکی و به آن و شناخت بدی و زشتی و از آن را در ما قرار داده است.
- ۱۶- عاملی بیرونی که انسان را برای رسیدن به لذات زودگذر دنیایی به گناه دعوت می‌کند، نام دارد.
- ۱۷- نفس فرمان‌دهنده به بدی را نفس می‌نامیم.
- ۱۸- طبق فرموده‌ی حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم دشمن‌ترین دشمن تو، است.
(ت) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.
- ۱۹- جایگاه انسان در نظام هستی چگونه جایگاهی است؟
- ۲۰- نیرویی که با آن می‌اندیشیم و راه درست و غلط را تشخیص می‌دهیم، چه نام دارد؟
- ۲۱- سرمایه‌ی «هدایت الهی» چگونه در اختیار انسان قرار می‌گیرد؟
- ۲۲- شیطان چگونه انسان را به گناه دعوت می‌کند؟
- ۲۳- آیا وجود شیطان مانع اختیار انسان است؟
- ۲۴- دو مورد از راه‌های فریب شیطان را بنویسید.
- ۲۵- حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم در مورد عامل درونی دعوت‌کننده به گناه، چه فرموده‌اند؟
- ۲۶- عاملی که ما را از پیروی از عقل و وجدان باز می‌دارد چه نام دارد؟
- ۲۷- گام نخست در حرکت به سوی هدف انسان چیست؟
(ث) اصطلاحات زیر را تعریف کنید.
- ۲۸- نفس اماره:
- ۲۹- نفس لوامه:
- ۳۰- قدرت اختیار:
- ۳۱- قدرت تعقل:

۳۲- هر یک از گزینه‌های سمت چپ با کدام یک از گزینه‌های ستون سمت راست در ارتباط است؟

الف) عامل بیرونی دعوت‌کننده به گناه	☐	☐	۱) نفس لوّامه
ب) نفس سرزنشگر درونی	☐	☐	۲) نفس اماره
پ) عامل تشخیص راه درست از نادرست	☐	☐	۳) شیطان
ت) عامل درونی دعوت‌کننده به گناه	☐	☐	۴) قدرت تعقل

ج) به سؤالات زیر پاسخ تشریحی دهید.

۳۳- قدرت تعقل و تفکر چگونه سرمایه‌ای برای انسان است؟

۳۴- با استفاده از قدرت اختیار و انتخاب، انسان چگونه زندگی می‌کند؟

۳۵- گرایش به خیر و نیکی چگونه به انسان کمک می‌کند؟

۳۶- نفس اماره چرا به این نام گفته شده است و چه نقشی در سرنوشت انسان دارد؟

۳۷- شیطان در روز قیامت به اهل جهنم چه می‌گوید؟

۳۸- سرمایه‌های رشد انسان که او را بر سایر موجودات برتری داده است، چیست؟

۳۹- رسول خدا ﷺ فرمودند که خداوند کسانی که بنده‌ی شیطان شده‌اند را چگونه خطاب می‌کند؟

پاسخ سؤال‌های امتحانی

۳۱- نیرویی که با آن می‌اندیشیم و راه درست زندگی را از راه‌های غلط تشخیص می‌دهیم.

۳۲- (۱) ← ب (۲) ← ت (۳) ← الف (۴) ← پ

۳۳- پروردگار به ما نیرویی عنایت کرده تا با آن بیندیشیم، راه درست زندگی را از راه‌های غلط تشخیص دهیم، حقایق را دریابیم و از جهل و نادانی دور شویم.

۳۴- خداوند ما را صاحب اراده و اختیار آفرید و مسئول سرنوشت خویش قرار داد، سپس راه رستگاری و راه شقاوت را به ما نشان داد تا خود راه رستگاری را برگزینیم و از شقاوت دوری کنیم.

۳۵- به خاطر وجود شناخت و گرایش انسان به خیر و نیکی و شناخت بدی و بیزاری از آن است که همه‌ی ما فضایل را دوست داریم و از رذایل دوری می‌کنیم و در مقابل گناه و زشتی واکنش نشان می‌دهیم.

۳۶- نفس اماره انسان را به بدی امر می‌کند و به عنوان عاملی درونی سد راه خوشبختی و سعادت انسان می‌باشد.

۳۷- شیطان می‌گوید: «خداوند به شما وعده‌ی حق داد؛ اما من به شما وعده‌ای دادم و خلاف آن عمل کردم. البته من بر شما تسلطی نداشتم؛ فقط شما را به گناه دعوت کردم. این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید. امروز خود را سرزنش کنید نه مرا»

۳۸- (۱) قدرت تعقل و تفکر، (۲) قدرت اختیار و انتخاب، (۳) گرایش به خیر و نیکی، (۴) نفس لوامه (ملاطمت‌کننده)، (۵) هدایت الهی

۳۹- خداوند به انسان‌هایی که در برابر خدا سجده نمی‌کنند و حلقه‌ی بندگی شیطان به گردن می‌آویزند، خطاب می‌کند: «من به خاطر تو شیطان را طرد کردم؛ اما تو او را دوست خود گرفتی و به اطاعت او درآمدی؟»

۱- گرایش به خیر و نیکی

۲- همانا ما او را به راه راست هدایت کردیم، یا سپاس‌گزار خواهد بود یا ناسپاس.

۳- نفس لوامه در هنگام آلودگی به گناهان، انسان را ملامت می‌کند.

۴- قدرت اختیار و انتخاب

۵- نماز باعث می‌شود که انسان راه نفوذ شیطان را ببندد و از وسوسه‌ی او جلوگیری کند و او را شکست دهد.

۶- شیطان در روز قیامت می‌گوید: «من بر شما تسلط نداشتم؛ فقط شما را به گناه دعوت کردم. این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید.

۷- غ

۸- ص

۹- ص

۱۰- ص

۱۱- غ

۱۲- شناخت انسان

۱۳- گرامی - کرامت

۱۴- مسئول

۱۵- گرایش - بیزاری

۱۶- شیطان

۱۷- اماره

۱۸- همان نفسی است که درون تو

۱۹- جایگاه ویژه‌ای است.

۲۰- نیروی عقل و تفکر

۲۱- با فرستادن پیامبران و پیشوایان پاک و دلسوز همراه با کتاب راهنما از جانب خداوند

۲۲- شیطان با وسوسه‌کردن و فریفتن، انسان را به گناه دعوت می‌کند.

۲۳- خیر، زیرا شیطان به‌جز وسوسه‌کردن راه نفوذ دیگری ندارد.

۲۴- (۱) غافل‌کردن از خدا و یاد او (۲) زیبا و لذت‌بخش نشان دادن گناه (۳) سرگرم‌کردن به آرزوهای سراب‌گونه‌ی دنیایی (۴) ایجاد کینه و دشمنی میان مردم (ذکر دو مورد کافی است).

۲۵- دشمن‌ترین دشمن تو، همان نفسی است که در درون توست.

۲۶- نفس اماره

۲۷- شناخت انسان و سرمایه‌هایش

۲۸- میل سرکشی که در درون انسان طغیان می‌کند و وی را به گناه فرامی‌خواند، «نفس اماره» یعنی فرمان‌دهنده به بدی‌ها نامیده می‌شود.

۲۹- سرزنشگر درونی است که سبب می‌شود هنگام آلودگی به گناه خود را سرزنش کرده و در اندیشه‌ی جبران برآییم.

۳۰- قدرتی که با آن می‌توانیم راه رستگاری یا شقاوت را برگزینیم و انتخاب کنیم.

خود حقیقی

در درس قبل سرمایه‌هایی که انسان را از سایر موجودات جدا می‌کند و حرکتش را به سوی کمال متمایز می‌کند، شناختیم. پرسش: آیا این سرمایه‌ها مربوط به همین بُعد مادی و جسمانی اوست یا حقیقتی برتر و فراتر از این جسم نیز دارد؟

جسم و روح

از تدبیر در قرآن کریم می‌فهمیم که وجود انسان از دو بُعد تشکیل شده است:

- ۱) بُعد جسمانی: که دارای این ویژگی‌هاست: **الف** مانند سایر اجسام و مواد، تجزیه و تحلیل می‌پذیرد. **ب** فرسوده و متلاشی می‌شود. **پ** به مکان و زمان نیازمند است.
- ۲) بُعد روحانی: که دارای این ویژگی‌هاست: **الف** تجزیه و تحلیل نمی‌پذیرد. **ب** متلاشی نمی‌شود. **پ** بعد از مرگ بدن باقی می‌ماند، آگاهی و حیات خود را از دست نمی‌دهد.

دلایل دانشمندان برای وجود بُعد روحانی

۱- ثابت بودن «خود»:

انسان‌ها درک روشنی از «خود» دارند و برای اثبات «من» خودشان به هیچ استدلالی نیاز ندارند. در طول زندگی شکل و قیافه و اعضا و اندام‌های بدن انسان دائم تغییر می‌کند و جسم امروز من با جسم نوزادی بسیار متفاوت است؛ اما «من» همان کسی هستم که سال‌ها پیش در فلان روز متولد شدم. وقتی انسان به یاد می‌آورد که در فلان سال کار خوبی کرده است، خوشحال می‌شود و اگر مرتکب خطایی شده است، خودش را ملامت می‌کند و می‌خواهد که گذشته را جبران کند؛ این‌ها یعنی انسان رفتار گذشته‌اش را از خودش می‌داند و برای آینده‌اش برنامه‌ریزی می‌کند.

نتیجه این‌که هر کس این را درون خود می‌یابد که اگرچه در طول زندگی حالت‌های مختلفی پیدا می‌کند، اما یک محور ثابت و حقیقت تغییرناپذیر دارد که به پشتوانه‌ی آن می‌گوید: «گذشته آن‌طور بودم و اکنون این‌طور هستم.»

بدن انسان به صورت مداوم در حال تجزیه و تحلیل و بازسازی است، به صورتی که هر هفت سال یک‌بار تمام عنصرهای بدن عوض می‌شود. پس اگر «من» یا شخصیت انسان وابسته به جسم او باشد، باید در طول عمر بارها عوض شود و شخص دیگری جای او بیاید، در حالی که این‌گونه نیست. هر کس در درون خودش می‌یابد که کس دیگری جایگزین او نشده و همیشه خودش بوده است و اگر کارهایی، خوب یا بد، در طول سالیان گذشته انجام داده، همه‌ی این کارها را به همین «خود» نسبت می‌دهد و «خود» را عامل این کارها می‌داند.

نتیجه این‌که «خود ثابت» و «شخصیت» یا «من» انسان وابسته به جسم او نیست.

نکته ۱ قوانین و مقررات جامعه و روابط بین افراد براساس پذیرش همین «من» ثابت پایه‌گذاری شده است. اگر از کسی که بیست سال قبل کتابی نوشته یا کار خوبی کرده، الان تجلیل می‌کنیم یا کسی که بیست سال قبل کار بدی کرده، الان دستگیر و مجازات می‌شود، به این دلیل است که آن‌ها را همان آدم‌های بیست سال قبل می‌دانیم.

نکته ۲ ثبات هویت و «خود» ما ناشی از ثبات اندام ما نیست.

اگر کسی در حادثه‌ای قسمتی از بدن خود را از دست بدهد، نه خودش و نه دیگران، احساس نمی‌کنند که مقداری از هویت و «من» او کم شده است.

۲- **خواب و رؤیا:** آدم‌ها در هنگام خواب رؤیاهای مختلفی می‌بینند؛ رؤیاهایی که از حوادث و اتفاقات روزانه سرچشمه می‌گیرند و رؤیاهایی با کابوس‌ها و صحنه‌های آشفته و بی‌اساس، از جمله‌ی این خواب‌ها و رؤیاهای هستند.

اما نوع دیگری از خواب و رؤیا، «رؤیای صادقه» است که در مورد آن می‌توان گفت:

الف) این رؤیاهای از حوادث گذشته یا رویدادهای آینده خبر می‌دهند.

ب) در آن‌ها مکانی را می‌بینیم که در بیداری ندیده‌ایم و بعدها که به آن‌جا می‌رویم، آن را به یاد می‌آوریم.

پ) گاهی ما هیچ سابقه‌ی ذهنی نسبت به این رؤیاهای نداریم و بعد از بیدار شدن باورشان نمی‌کنیم، اما بعد از مدتی همان رؤیا با تمام جزئیاتش اتفاق می‌افتد و ما را شگفت‌زده می‌کند.

ت) انسان در این قبیل خواب‌ها، از طرف زمان و مکان خود خارج می‌شود و به زمانی در گذشته یا آینده می‌رود، در حالی که جسم او در رختخواب است و گوش و چشمش، نمی‌شنود و نمی‌بیند.

نمونه‌ی این رؤیاهای صادقه در ماجرای حضرت یوسف علیه السلام در قرآن ذکر شده که نشان می‌دهد این رؤیاهای راستین از نظر قرآن اصالت دارند.

نتیجه

انسان به جز بُعد جسمانی، بُعد دیگری دارد که در فرهنگ دینی آن را «روح» می‌نامند. این بُعد است که به انسان توانایی «انتخاب» و «تصمیم‌گیری» می‌دهد، به دنبال کمالات نامحدود است و توانایی درک واقعیت‌ها و تفکر و اندیشه به انسان می‌بخشد؛

اگر به فضیلت آراسته شود، مقرب درگاه خدا و مسجود فرشتگان می‌شود.

این بُعد، فضیلت‌ها و ردیلت‌های اخلاقی را کسب می‌کند:

و اگر به ردیلت آلوده شود، به عمق جهنم سقوط می‌کند.

اندیشه و تحقیق

۱- منظور از خود حقیقی چیست؟ این خود چه ویژگی‌هایی دارد؟

«خود حقیقی» یا «من» و «شخصیت» انسان، در واقع حقیقت ثابت و تغییرناپذیری است که وابسته به جسم انسان نبوده و انسان به پشتوانه‌ی آن می‌گوید: گذشته آن‌گونه بودم و اکنون این‌گونه هستم. این «خود» ثابت است، تغییر نمی‌کند و وابسته به جسم نیست.

۲- خود حقیقی چگونه با موضوع قضاوت ارتباط پیدا می‌کند؟

روابط اجتماعی و قوانین جامعه براساس خود حقیقی و ثبات شخصیت انسان شکل می‌گیرد؛ چون خود حقیقی انسان ثابت است. جنایتکاری که سال‌ها قبل کار نادرستی انجام داده است را دستگیر کرده و محاکمه و مجازات می‌کنند. اگر خود حقیقی و ثابت انسان نباشد، هیچ قضاوتی معنا نخواهد داشت.

الف) جملات زیر را با کلمات مناسب کامل کنید.

- ۱- قوانین و مقررات جامعه و روابط بین افراد بر پایه‌ی پذیرش بنا شده‌اند.
- ۲- پس از مرگ، بُعد انسان باقی می‌ماند و حیات و خود را از دست نمی‌دهد.
- ۳- نمونه‌هایی از رؤیای صادقه در قرآن کریم، در ماجرای حضرت وجود دارد.
- ۴- بعد غیرجسمانی انسان، به دنبال کمالات است.

ب) درستی یا نادرستی عبارات زیر را مشخص کنید.

- ۵- کابوس‌ها از رویدادهای آینده خبر می‌دهند و جزء رؤیاهای صادقه هستند.
- ۶- تحلیل‌پذیری از ویژگی‌های روح انسان است.
- ۷- انسان برای اثبات وجود چیزی که از آن تعبیر به «من» می‌کند، به هیچ استدلالی نیاز ندارد.
- ۸- ثبات هویت انسان، ناشی از ثبات اندام‌های او نیست.

پ) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

- ۹- ابعاد وجود انسان را نام ببرید.
- ۱۰- نیازمندبودن به مکان و زمان، از ویژگی‌های کدام بعد انسان است؟
- ۱۱- این‌که مجرمی را که سال‌ها پیش مرتکب جرم شده است و حالا دستگیر شده، می‌توان مجازات کرد، به کدام بعد انسان مربوط است؟
- ۱۲- کدام‌یک از ابعاد انسان، توانایی انتخاب و تصمیم‌گیری به او می‌دهد؟
- ۱۳- دو نشانه برای اثبات وجود بعد روحانی انسان نام ببرید.
- ۱۴- کدام‌یک از ابعاد انسان فضیلت‌ها و رذیلت‌های اخلاقی را کسب می‌کند؟ از این بعد انسان، در فرهنگ دینی به چه چیز تعبیر می‌شود؟
- ۱۵- در چه صورت انسان مقرب درگاه خداوند و مسجود فرشتگان خواهد شد؟
- ۱۶- پیامد تن‌دادن روح به رذیلت‌ها چیست؟

ت) اصطلاحات زیر را تعریف کنید:

۱۷- رؤیای صادقه

۱۸- روح

ث) کشف ارتباط

۱۹- هر یک از گزینه‌های سمت راست که ابعاد وجود انسان هستند، به کدام‌یک از گزینه‌های سمت چپ مربوط است؟

(۲)	(۱)
☐ الف) تفکر و اندیشه	☐ ۱) بعد جسمانی
☐ ب) تجزیه‌پذیری	☐ ۲) بعد غیرجسمانی
☐ پ) هویت ثابت	
☐ ت) قدرت تصمیم‌گیری	
☐ ث) محدودیت به زمان و مکان	

ج) به سؤالات زیر پاسخ تشریحی دهید.

- ۲۰- ویژگی‌های روح انسان را نام ببرید.
- ۲۱- خواب و رؤیا شامل چه انواعی است؟
- ۲۲- ویژگی رؤیای صادقه را بیان کنید و بگویید انسان در رؤیای صادقه از چه چیزهایی باخبر می‌شود؟
- ۲۳- آیا با از دست دادن قسمتی از بدن، هویت انسان تغییر می‌کند؟ با مثال توضیح دهید.
- ۲۴- ارتباط «من» ثابت با قوانین و مقررات چیست؟
- ۲۵- چرا شخصیت یا «من» انسان وابسته به جسم او نیست؟
- ۲۶- انسان با چه پشتوانه‌ای می‌گوید در گذشته آن‌گونه بودم و اکنون این‌گونه هستم؟

پاسخ سؤال‌های امتحانی

- ۱- «من» ثابت انسان‌ها
 ۲- روحانی (غیر جسمانی) - آگاهی
 ۳- یوسف
 ۴- نامحدود
 ۵- غ
 ۶- غ
 ۷- ص
 ۸- ص
 ۹- (۱) بعد جسمانی و مادی (۲) بعد روحانی و غیرمادی
 ۱۰- بعد جسمانی و مادی
 ۱۱- این مسئله بیانگر خود ثابت انسان است که از نشانه‌های وجود بعد غیرجسمانی و روحانی اوست.
 ۱۲- بعد غیرجسمانی و روحانی
 ۱۳- (۱) ثابت بودن خود (۲) خواب و رؤیا
 ۱۴- بعد غیرجسمانی و روحانی که از آن در فرهنگ دینی به «روح» تعبیر می‌شود.
 ۱۵- وقتی روح انسان به فضیلت‌های اخلاقی آراسته شود.
 ۱۶- سقوط انسان تا اعماق جهنم.
 ۱۷- برخی خواب‌ها، خبر از حوادث گذشته یا رویدادهای آینده می‌دهند یا نشان‌دهنده‌ی مکانی هستند که هرگز در بیداری آن را ندیده‌ایم و بعدها آن را می‌بینیم یا گاهی ممکن است حادثه‌ای که در خواب دیده‌ایم، با تمام جزئیات به وقوع بپیوندد؛ این‌گونه خواب‌ها «رؤیای صادقه» اند.
 ۱۸- از بعد غیرجسمانی و روحانی انسان، در فرهنگ دینی به «روح» تعبیر می‌شود.
 ۱۹- (۱) بعد جسمانی ← (ب) تجزیه‌پذیری، (ث) محدودیت به زمان و مکان
 (۲) بعد غیرجسمانی ← (الف) تفکر و اندیشه، (پ) هویت ثابت، (ت) قدرت تصمیم‌گیری
 ۲۰- (۱) تجزیه و تحلیل نمی‌پذیرد. (۲) متلاشی نمی‌شود. (۳) پس از مرگ به حیات و آگاهی خود ادامه می‌دهد.
 ۲۱- (۱) خواب‌های ناشی از اتفاقات و حوادث روزانه (۲) کابوس‌ها و خواب‌های دارای صحنه‌های آشفته و بی‌اساس (۳) رؤیاهای صادقه
 ۲۲- انسان از ظرف زمان و مکان خود خارج می‌شود و به زمانی در گذشته یا آینده می‌رود، در حالی که جسم او در رختخواب است و چشم و گوش او چیزی نمی‌بیند و نمی‌شنود. - رؤیاهای صادقه خبر از حوادث گذشته یا رویدادهای آینده می‌دهند یا نشان‌دهنده‌ی مکانی هستند که در آینده به آن جا می‌رویم یا بیانگر واقعه‌ای هستند که در آینده به وقوع می‌پیوندد و شخص را شگفت‌زده می‌کند.

- ۲۳- خیر، ثبات هویت و خود ما، ناشی از ثبات اندام‌های ما نیست. برای مثال، دیده‌ایم که برخی انسان‌ها قسمت‌هایی از بدن خود را در حادثه‌ای از دست داده‌اند، اما نه خودشان و نه دیگران، هیچ‌گاه احساس نمی‌کنند که قدری از هویت و «من» او کم شده باشد.
 ۲۴- قوانین و مقررات جامعه و روابط بین افراد بر پایه‌ی پذیرش «من» ثابت بنا شده‌اند؛ به همین دلیل از شخصی که سال‌ها قبل کار خوبی کرده است، تمجید می‌کنیم یا کسی که در گذشته کار بد و نادرستی انجام داده است اکنون محاکمه و مجازات می‌شود؛ آن‌ها را همان انسان‌های بیست سال قبل می‌دانیم، اگرچه سنی از آن‌ها گذشته و ظاهرشان تغییر کرده است.
 ۲۵- زیرا اگر شخصیت یا من او وابسته به جسم او باشد، باید در دوران عمر بارها عوض شده و به شخص دیگری تبدیل شده باشد، در صورتی که چنین نیست. هر کس خود می‌یابد که کس دیگری جایگزین او نشده و او همواره خودش بوده است.
 ۲۶- هر کس در درون خود می‌یابد که گرچه در طول زندگی حالات گوناگون پیدا می‌کند، اما یک محور ثابت و حقیقت تغییرناپذیر دارد که به پشتوانه‌ی آن می‌گوید: گذشته آن‌گونه بودم و اکنون این‌گونه هستیم.

